

М. В. Коваленко

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ

М. В. Коваленко

СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ ПЕРФЕКЦИОНИЗМА У СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ МЕДИЦИНСКИХ ЗАВЕДЕНИЙ

M. V. Kovalenko

THE STRUCTURAL ANALYSIS OF STUDENTS PERFECTIONISM

Сучасна психологія розглядає перфекціонізм як складний феномен, пов'язаний як з нормальним, так і з неадаптивним функціонуванням, що має велике значення для формування професійних властивостей молоді в процесі навчання. Саме в юнацькому віці виникає найбільший ризик виникнення девіацій, що пов'язані з перфекціонізмом, тому нами було поставлено за мету провести структурно-динамічний аналіз перфекціонізму у студентів вищих навчальних медичних закладів (ВНМЗ). Основними характеристиками перфекціонізму, що досліджувались у студентів, були його рівень та структура, що визначалась за п'ятьма параметрами. Найвищим у студентів ВНМЗ був рівень параметра «Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (при постійному порівнянні себе з іншими)» (15,12 бали), а найнижчим — «Селектування інформації про власні невдачі і помилки» (6,36 бали). При проведенні інтегральної оцінки структури перфекціонізму із застосуванням регресійного аналізу значимими параметрами у формуванні показника перфекціонізму у загальній когорті досліджуваних були «Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (при постійному порівнянні себе з іншими)», «Завищені претензії і вимоги до себе», «Високі стандарти діяльності при орієнтації на полюс «найуспішніших», «Поляризоване мислення за принципом «все або нічого». При цьому найбільш впливовим виявився параметр «Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (при постійному порівнянні себе з іншими)».

Ключові слова: перфекціонізм, параметри перфекціонізму, показник перфекціонізму, структура перфекціонізму

Современная психология рассматривает перфекционизм как сложный феномен, связанный как с нормальным, так и с неадаптивным функционированием, что имеет большое значение для формирования профессиональных качеств молодежи в процессе обучения. Именно в юношеском возрасте возникает наибольший риск возникновения девиацій, связанных с перфекционизмом, поэтому нами была поставлена цель провести структурно-динамический анализ перфекционизма у студентов высших учебных медицинских заведений (ВНМЗ). Основными характеристиками перфекционизма у исследуемых студентов были его уровень и структура, которая определялась по пяти параметрам. Наивысшим у студентов ВНМЗ был уровень параметра «Восприятие других людей как делегирующих высокие ожидания (при постоянном сравнении себя с другими)» (15,12 балла), а самым низким — «Селектирование информации о собственных неудачах и ошибках» (6,36 балла). При проведении интегральной оценки структуры перфекционизма с применением регрессионного анализа значимыми параметрами в формировании показателя перфекционизма в общей когорте исследуемых были «Восприятие других людей как делегирующих высокие ожидания (при постоянном сравнении себя с другими)», «Завышенные претензии и требования к себе», «Высокие стандарты деятельности при ориентации на полюс «самых успешных», «Поляризованное мышление по принципу «все или ничего». При этом наиболее влиятельным оказался параметр «Восприятие других людей как делегирующих высокие ожидания (при постоянном сравнении себя с другими)».

Ключевые слова: перфекционизм, параметры перфекционизма, показатель перфекционизма, структура перфекционизма

Modern psychology considers perfectionism as a complex phenomenon involving both normal and maladaptive functioning. It has great importance for the formation of the professional skills of young people in learning. Adolescence have greatest risk of deviations associated with perfectionism, so we have set the goal to carry out structural and dynamic analysis of perfectionism of students.

When conducting an integrated assessment structure make regression analyzes significant parameters in the formation rate of perfectionism in total were "Perception of others as such delegated high expectations (at constant compared themselves with others)", "Inflated claims and demands on themselves", "High performance standards with focus on success", "Polarized thinking type "all or nothing". The most influential parameter was 'perception of others as such delegated high expectations (at constant compared yourself to others)."

The main characteristics of perfectionism were level and structure, defined by five parameters. Students highest result was the level parameter "perception of others as such delegated high expectations (at constant compared themselves with others)" (15.12 points), and the lowest — "Selective information about their failures and mistakes" (6.36 points).

Key words: perfectionism, perfectionism parameters, the rate of perfectionism, the structure of perfectionism

В останні роки все більше уваги дослідники приділяють феномену перфекціонізму. Сучасне суспільство вимагає від особистості певних змін, самовдосконалення, стремління до успіху, орієнтації на успіх та успішних, критичного ставлення до власних помилок, що допомагає людині досягати більшої ефективності у сфері соціальних відносин [1].

Але перфекціонізм може мати як позитивні, так і негативні наслідки для особистості [2, 3]. Був встановлений зв'язок перфекціонізму з конструктивним прагненням

до досягнень, позитивним афектом, позитивною самооцінкою, ефективними стратегіями навчання, хорошою академічною успішністю, високими досягненнями в різних сферах професійної діяльності, позитивними інтерперсональними властивостями, упевненістю в собі, альтруїстичними соціальними настановами, формуванням адаптивних копінг-стратегій [4].

Перфекціонізм як дисфункціональна риса особистості визначає психологічне здоров'я особистості [5]. В численних дослідженнях доведено, що «невротичний» перфекціонізм демонструє кореляційні зв'язки з цілою низкою дезадаптивних чинників: ірраціональним

мисленням, схильністю до самокритики і самозвинувачення, утрудненнями в спілкуванні, прокрастинацією, дезадаптивними копінг-стратегіями, порушенням адаптації, що може призводити до широкого кола психічних та поведінкових розладів, в тому числі депресії, тривоги, obsесивно-компульсивних розладів, суїцидальних тенденцій, соматоформних розладів, розладів харчової поведінки, сексуальних дисфункцій, розладів особистості, синдрому вигорання [6—8].

Таким чином, сучасна психологія розглядає перфекціонізм як складний феномен, пов'язаний як з нормальним, так і з неадаптивним функціонуванням, що має велике значення для формування професійних властивостей молоді в процесі навчання [9]. Позитивний або негативний вплив перфекціонізму на адаптивні можливості особистості обумовлений такими основними характеристиками перфекціонізму як його рівень та структура [10].

Дослідники наголошують на необхідності вивчення перфекціонізму в юнацькому віці, оскільки саме в цей період виникає найбільший ризик виникнення пов'язаних з перфекціонізмом девіацій. Саме тому нами було поставлено за мету провести структурно-динамічний аналіз перфекціонізму у студентів ВНМЗ.

Дослідження проведено на базі Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. В дослідженні брали участь студенти трьох факультетів: лікувального (ЛФ), стоматологічного (СФ), медичного факультету № 2 зі спеціальності медична психологія (МПФ).

Кількісний склад досліджуваних груп студентів наведений на рис. 1.

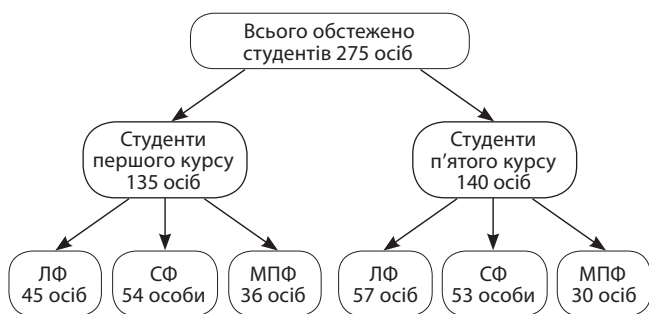

Рис. 1. Кількісний склад досліджуваних груп студентів

Серед учасників дослідження дівчат було 189 (68,73 %), хлопців — 86 (31,27 %). Середній вік учасників дослідження становив $19,73 \pm 0,13$ роки, хлопці та дівчата достовірно за середнім віком не відрізнялися: середній вік хлопців $19,51 \pm 0,24$ роки, для дівчат — $19,84 \pm 0,16$ роки.

У дослідженні було використано Опитувальник перфекціонізму Холмогорової А. Б., Гаранян Н. Г. (2001), що дає можливість тестувати 5 параметрів перфекціонізму: 1) сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (при постійному порівнянні себе з іншими); 2) завищені претензії і вимоги до себе; 3) високі стандарти діяльності при орієнтації на полюс «найуспішніших»; 4) селектування інформації про власні невдачі і помилки; 5) поляризоване мислення — «все або нічого», а також загальний показник перфекціонізму (сума балів за всіма твердженнями).

Основними характеристиками перфекціонізму, що досліджувались у студентів, були його рівень та структура.

Рівень перфекціонізму можна розглядати як кількісну характеристику, а його структуру — як якісну характеристику.

Для визначення рівня перфекціонізму всіх студентів поділено методом перцентілей на 3 групи: у 25 % досліджуваних значення показника становило менш 44 балів — низький рівень, у 25—75 % — 45—64 бали — середній рівень, у 75—100 % — вище 65 балів — високий рівень. Середнє значення показника перфекціонізму в усій вибірці становило $54,92 \pm 0,83$ бали, що відповідає середньому рівню.

В ході дослідження структури перфекціонізму ми вивчили 5 основних параметрів.

Параметр «Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (при постійному порівнянні себе з іншими)» (П1) відображував у досліджуваних соціокогнітивну складову феномена перфекціонізму, визначався як необхідність відповідати соціальним нормам, аби отримати схвалення та прийняття, суб'єктивне переконання в тому, що інші люди нереалістичні в своїх очікуваннях, схильні дуже суворо оцінювати індивіда і чинити на нього тиск з метою змусити бути досконалим.

Параметр «Завищені претензії і вимоги до себе» (П2) характеризував намагання студентів постійно ставити високі цілі та завдання, надмірні вимоги щодо кількості роботи і якості її виконання, бездоганності поведінки, володіння собою в тій чи іншій ситуації, наявності різноманітних умінь і душевних властивостей, активне прагнення бути бездоганим.

Параметр «Високі стандарти діяльності при орієнтації на полюс «найуспішніших»» (П3) характеризував схильність досліджуваних встановлювати нереально високі стандарти, прагнути до неможливих цілей і визначати власну цінність виключно на основі досягнень цих нереалістичних вимог, оцінювати багато нейтральних ситуацій з точки зору власних досягнень, а це може нагадувати про власну недосконалість, при цьому орієнтація на полюс «найуспішніших» полягала також в схильності приписувати значимим людям високі стандарти, очікувати їхньої відповідності цим стандартам.

Параметр «Селектування інформації про власні невдачі і помилки» (П4) характеризував в дослідженні негативний паттерн мислення, що полягає в ігноруванні реальних успіхів і досягнень, при цьому значення невдач може перебільшуватися, а успіху — знецінюватися або приписуватися зовнішнім, не залежним від пацієнта обставинам.

Параметр «Поляризоване мислення за принципом «все або нічого»» (П5) — своєрідна «чорно-біла» оцінка результатів власної діяльності — когнітивний параметр, що проявлявся у студентів в дихотомічній оцінці результатів діяльності (допускаються тільки два варіанти оцінки виконання діяльності — повна відповідність високим стандартам або повний крах) та її плануванні за принципом «все або нічого».

Саме співвідношення цих п'яти параметрів визначає структуру перфекціонізму. Для характеристики структури перфекціонізму нами було визначено рівень кожного параметра, частку у формуванні загального рівня перфекціонізму, вплив на формування перфекціонізму.

У всіх студентів було визначено рівень кожного параметра в балах, що дало можливість отримати середній рівень параметрів перфекціонізму (рис. 2.).

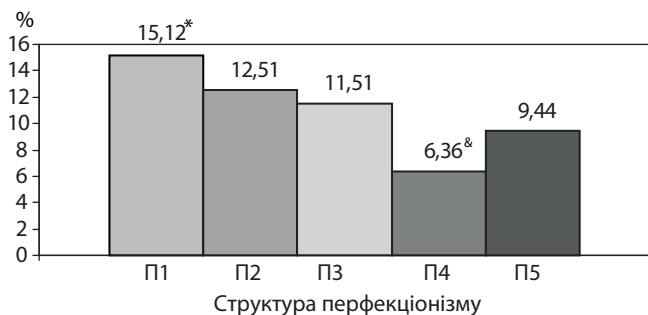

Рис. 2. Середній рівень параметрів перфекціонізму у студентів ВНМЗ

Найвищим у студентів ВНМЗ був рівень П1 «Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (при постійному порівнянні себе з іншими)» — 15,12 бали, а найнижчим — П4 «Селектування інформації про власні невдачі і помилки» — 6,36 бали. Таким чином, найбільш притаманними для студентів, що брали участь у дослідженні, були сприйняття інших людей як таких, що делегують їм високі очікування, відчуття страху не відповідати тим очікуванням, часте порівняння себе з оточуючими; найменш характерними були негативні паттерни мислення (схильність селектувати інформацію про власні невдачі та помилки).

Усі п'ять параметрів сумарно формують загальний рівень перфекціонізму, але значення їх в процесі формування різне. Тому в процесі аналізу нами було визначено частку кожного параметра в формуванні перфекціонізму. Отже, у визначенні рівня перфекціонізму загалом достовірно більша частка належала П1 — 27,08 %, приблизно однакові частки належали П2, П3 та П5 — 23,01 %, 21,03 %

та 17,75 % відповідно, П4 достовірно визначав рівень перфекціонізму найменше — його частка у структурі становила 11,15 % (рис. 3).

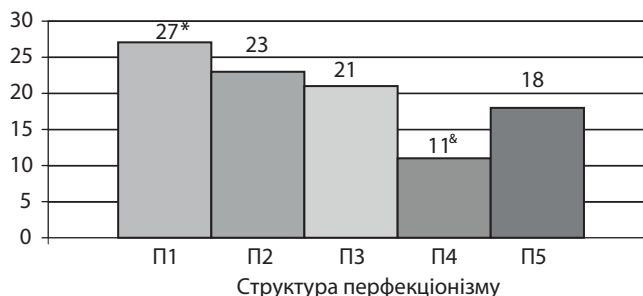

Рис. 3. Частки параметрів в формуванні загального рівня перфекціонізму у студентів ВНМЗ

Примітка: * — відмінність достовірна у порівнянні з іншими параметрами, $p < 0,05$; & — відмінність достовірна при порівнянні з іншими параметрами, $p < 0,05$.

Також ми дослідили значимість кожного параметра в формуванні різних рівнів перфекціонізму у студентів ВНМЗ (таблиця).

Як доводять дані, наведені в таблиці, в осіб з низьким рівнем перфекціонізму достовірно більшу частку у формуванні показника перфекціонізму вносив П2, дещо меншу та посідав друге рейтингове місце — П1, на третьому та четвертому рейтингових місцях — П3 та П5 відповідно, а найменшу частку вносив П4. Таким чином, найбільш значимою у формуванні низького рівня перфекціонізму у студентів ВНМЗ була постановка перед собою все більш важких цілей та задач.

Структура перфекціонізму у студентів ВНМЗ з різним рівнем перфекціонізму (% , $M \pm m$)

Параметри перфекціонізму	1. Особи з низьким рівнем	2. Особи з середнім рівнем	3. Особи з високим рівнем	4. Серед усіх досліджуваних	$p < 0,01$
1. Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (П1)	24,42 % (9,30 ± 0,48)	27,17 % (14,66 ± 0,34)	29,40 % (21,69 ± 0,44)	27,08 % (15,12 ± 0,35)	$p_{2-1}, p_{3-1}, p_{3-2}, p_{4-1}, p_{4-3}$
2. Завищені претензії і вимоги до себе (П2)	26,78 % (10,06 ± 0,42)	23,19 % (12,46 ± 0,25)	20,22 % (14,97 ± 0,33)	23,01 % (12,51 ± 0,21)	$p_{2-1}, p_{3-1}, p_{3-2}, p_{4-1}, p_{4-3}$
3. Високі стандарти діяльності при орієнтації на полюс «найуспішніших» (П3)	21,12 % (7,87 ± 0,29)	21,16 % (11,37 ± 0,22)	21,06 % (15,28 ± 0,30)	21,03 % (11,51 ± 0,21)	—
4. Селектування інформації про власні невдачі і помилки (П4)	9,74 % (3,65 ± 0,29)	10,99 % (5,93 ± 0,19)	13,12 % (9,86 ± 0,29)	11,15 % (6,36 ± 0,19)	$p_{3-1}, p_{3-2}, p_{4-1}, p_{4-3}$
5. Поляризоване мислення — «все або нічого» (П5)	17,94 % (6,79 ± 0,37)	17,49 % (9,41 ± 0,24)	16,20 % (12,06 ± 0,36)	17,73 % (9,44 ± 0,21)	—
$p < 0,01$	$p_{3-1}, p_{4-1}, p_{5-1}, p_{3-2}, p_{4-2}, p_{5-2}, p_{4-3}, p_{5-3}, p_{5-4}$	$p_{2-1}, p_{3-1}, p_{4-1}, p_{5-1}, p_{3-2}, p_{4-2}, p_{5-2}, p_{4-3}, p_{5-3}, p_{5-4}$	$p_{2-1}, p_{3-1}, p_{4-1}, p_{5-1}, p_{4-2}, p_{5-2}, p_{4-3}, p_{5-3}, p_{5-4}$	$p_{2-1}, p_{3-1}, p_{4-1}, p_{5-1}, p_{3-2}, p_{4-2}, p_{5-2}, p_{4-3}, p_{5-3}, p_{5-4}$	

У студентів з середнім та високим рівнем, як і в усій когорті досліджуваних, переважала достовірно частка П1, найменшою також була частка П4. У групі студентів з середнім рівнем друге рейтингове місце належало П2, третє — П3, четверте — П5. У осіб з високим рівнем частка П2 та П3 була приблизно однакова та посідала друге рейтингове місце, П5 — на третьому. Для студентів з високим рівнем перфекціонізму найбільш значимим виявились соціальні когніції — уявлення про властивості та очікування оточуючих.

Таким чином, під час порівняння структури перфекціонізму у групах з різним рівнем знайдені відмінності (див. таблицю). П1 мав найбільшу частку у структурі показника перфекціонізму у студентів з високим рівнем, П2 — у студентів з низьким рівнем, П3 та П5 за часткою у структурі перфекціонізму були приблизно однакові у групах з різним рівнем перфекціонізму.

Також було проведено інтегральну оцінку структури перфекціонізму із застосуванням регресійного аналізу з покроковим включенням значимих перемінних.

Рівняння регресії має вигляд:

$$P = 1,29P_1 + 1,11P_2 + 1,07P_3 + 1,05P_5 - 0,71,$$

де P — показник перфекціонізму, бали;

P_1, P_2, P_3, P_5 — параметри перфекціонізму, бали.

Отримана математична модель має достатню інформативну здатність та статистичну значимість ($R = 0,98$, $R^2 = 0,97$, $F = 2108,32$, $p < 0,001$).

За результатами математичного моделювання значимими параметрами у формуванні показника перфекціонізму у загальній когорті досліджуваних є P_1, P_2, P_3 та P_5 . Внесок чинників, включених в модель прогнозованого параметра, становить 92,13 %, в той час як внесок випадкових чинників становить 7,87 %, що свідчить про високу інформативну здатність моделі. Ступінь впливу чинників розрахований за коефіцієнтами регресії $BETA$. Найбільш впливовим є P_1 ($BETA = 0,54$), P_2 та P_3 мають однаковий ступінь впливу ($BETA = 0,28$), дещо менший вплив має P_5 ($BETA = 0,26$).

Таким чином, при середньому загальному рівні перфекціонізму у студентів ВНМЗ структура його параметрів має свої особливості.

Найвищим у студентів ВНМЗ був рівень параметра «Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (при постійному порівнянні себе з іншими)» (15,12 бали), а найнижчим — «Селектування інформації про власні невдачі і помилки» (6,36 бали).

У визначенні загального рівня перфекціонізму достовірно більша частка належала також параметру «Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (при постійному порівнянні себе з іншими)», приблизно однакові частки належали параметрам «Завищені претензії і вимоги до себе», «Високі стандарти діяльності при орієнтації на полюс «найуспішніших», «Поляризоване мислення за принципом «все або нічого», при цьому параметр «Селектування інформації про власні невдачі і помилки» достовірно визначав рівень перфекціонізму найменше.

У структурі показника перфекціонізму у студентів з високим рівнем параметр «Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (при постійному порівнянні себе з іншими)» мав найбільшу частку. У студентів з низьким рівнем перфекціонізму найбільшу частку мав параметр «Завищені претензії і вимоги до себе».

Під час проведення інтегральної оцінки структури перфекціонізму із застосуванням регресійного аналізу значимими параметрами у формуванні показника перфекціонізму у загальній когорті досліджуваних були «Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі

очікування (при постійному порівнянні себе з іншими)», «Завищені претензії і вимоги до себе», «Високі стандарти діяльності при орієнтації на полюс «найуспішніших», «Поляризоване мислення за принципом «все або нічого». При цьому найбільш впливовим виявився параметр «Сприйняття інших людей як таких, що делегують високі очікування (при постійному порівнянні себе з іншими)».

Список літератури

1. Завада Т. Ю. Теоретичний аналіз перфекціонізму як психологічного феномена / Т. Ю. Завада // Проблеми сучасної психології : зб. наукових праць. — 2012. — С. 367—378.
2. Hamachek D. E. Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism / D. E. Hamachek // Psychology: A Journal of Human Behavior. — 1978. — 15(1). — P. 27—33.
3. Золотарева А. А. Дифференціальна діагностика перфекціонізму / А. А. Золотарева // Психологический журнал, 2013. — Т. 34. — № 2. — 117—128 с.
4. Making the grade: The behavioral consequences of perfectionism in the classroom / [Bieling, P. J., Israeli, A. L., Smith, J., & Antony, M. M.] // Personality and Individual Differences. — 2003. — Vol. 35. — P. 163—178.
5. Кононенко О. И. Векторы исследования перфекционизма личности / О. И. Кононенко // Психолого-педагогические проблемы личности и общества : материалы Международной науч.-практ. конф. — Днепропетровск : Середняк Т. К., 2014. — С. 24—26.
6. Колтунович Т. А. Перфекціонізм як чинник професійного вигорання вихователів дошкільних навчальних закладів / Т. А. Колтунович // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». — 2008. — Т. 19. — С. 111—119.
7. Cox, B. J. Relative stability of dimensions of perfectionism in depression / B. J. Cox & M. W. Enns // Canadian Journal of Behavioural Science. — 2003, 35 — P. 124—132.
8. Dunn, J. C. Maladaptive perfectionism, hassles, coping, and psychological distress in university professors / Dunn, J. C., Whelton, W. J., & Sharpe, D. // Journal of Counseling Psychology. — 2006, 53 — P. 511—523.
9. Гуляс І. А. Розвиток перфекціоністських настанов у процесі професійної підготовки майбутніх практичних психологів / І. А. Гуляс // Психологія особистості. — 2012. — № 1 (3) — С. 40—49.
10. Гаранян Н. Г. Перфекціонізм і враждебність как личностные факторы депрессивных и тревожных расстройств : автореф. дис. на соискание уч. степени д-р псих. наук / Н. Г. Гаранян. — М., 2010. — 42 с.

Надійшла до редакції 09.07.2014 р.

КОВАЛЕНКО Марія Вікторівна, асистент кафедри медичної психології та психіатрії Вінницького національного університету ім. М. І. Пирогова, м. Вінниця; e-mail: maria_kovalenko@yahoo.com

KOVALENKO Maria Viktorivna, Assistant of the Department of Medical Psychology and Psychiatry of Vinnytsia National Pirogov Memorial medical University, Vinnytsia; e-mail: maria_kovalenko@yahoo.com